

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ НАСЛІДКИ

FACTORS OF INFLUENCE ON THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING OF CASH FLOW AT THE ENTERPRISE AND THEIR CONSEQUENCES

Циган Р.М.

старший викладач кафедри обліку і фінансів,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

Бабіченко В.В.

професор кафедри обліку і фінансів,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

Синято А.О.

студентка,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

У статті досліджено різноманітні чинники впливу на облік грошових потоків. Обґрунтовано їх велике значення з погляду впливу на побудову облікової системи грошових потоків підприємства. Розглянуті чинники класифіковано за зовнішніми та внутрішніми ознаками та охарактеризовано їх вплив на організацію обліку підприємства в контексті грошових потоків. Визначено, які саме чинники найбільше впливають на облік грошових потоків та до яких наслідків це приводить.

Ключові слова: грошові потоки, чинники впливу, бухгалтерський облік, кредитна політика, контрагент, агентські відносини, політика санкцій.

В статье исследованы различные факторы влияния на учет денежных потоков. Обосновано их значение с точки зрения влияния на построение учетной системы денежных потоков предприятия. Рассмотренные факторы классифицированы по внешним и внутренним признакам. Охарактеризовано их влияние на организацию учета предприятия в контексте денежных потоков. Определено, какие именно факторы больше всего влияют на учет денежных потоков и к каким последствиям это приводит.

Ключевые слова: денежные потоки, факторы влияния, бухгалтерский учет, кредитная политика, контрагенты, агентские отношения, политика санкций.

The article investigates various factors of influence on the accounting of cash flows. Their significance from the point of view of the impact on the construction of the cash flow accounting system of the enterprise is well-grounded. The factors considered were classified according to external and internal features. The authors described their influence on the organization of accounting for an enterprise in the context of cash flows. The factors that most influence cash flow accounting and the consequences arising from them are identified.

Key words: cash flow, factors of influence, accounting, credit policy, counterparties, agency relationship, sanctions policy.

Постановка проблеми. У нестабільному економічному середовищі ефективно управління грошовими коштами є однією з головних умов виживання суб'єктів господарювання, побудоване на якісній бухгалтерській інформації. Значний вплив на формування прийнятної облікової системи, яка дасть змогу оптимально контролювати грошові потоки, мають багато різноманітних чинників. Адже у сучасних умовах

за високого рівня інфляції, плаваючого законодавства та нестійкості контрагентів від правильності обліку залежить рівень прийнятих управлінських рішень. Так, невідповідні рішення можуть привести до затримки в отриманні грошових коштів, їх швидкого знецінення, а також нераціонального використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато дослідників тривалий час розглядають

питання щодо сутності теоретико-методологічних основ грошових потоків, різноманітних факторів, які впливають на їх формування. Серед них можна виокремити: І.А. Бланка [1], Л.О. Лігоненко [2], Л.О. Коваленко [3], Т.С. Колмикову [4], М.Д. Білик [5], Л.А. Берстайна [6], І.Л. Кузнєцову [7], Ю.М. Воробйова [8], О.В. Завгородню [9], Р.М. Циган [10, 11] Г.В. Савицьку [12] та інших. Зазначеними науковцями зроблено значний внесок у дослідження саме грошових потоків, але проблема обліку грошових потоків, а особливо факторів, що впливають на облік цієї категорії, майже не розглядається.

Метою статті є дослідження впливу різноманітних факторів на формування обліку грошових потоків на вітчизняних підприємствах та у світі.

Виклад основних результатів дослідження. У ринкових умовах значно збільшуються потреби в оперативній, якісній, повній і правдивій обліковій інформації про грошові потоки як для системи управління підприємством, так і для користувачів різних категорій. У контексті забезпечення обліковою інформацією власників, бухгалтерів, інвесторів та інших користувачів великого значення набувають фактори впливу, від яких залежить формування обліку грошових потоків на підприємстві.

Загалом, бухгалтерський облік грошових ресурсів – це акумуляція та трансформація великої кількості даних про факти господарського життя, які формують всебічну інформацію про господарсько-фінансову діяльність господарюючих суб'єктів, необхідних для прийняття ефективних економічних рішень певним колом користувачів [13]. На всі зазначені процеси та безпосередньо функціонування підпри-

ємства впливає рух грошових коштів, який є еквівалентним вираженням якості обліку також. Тобто у реєстрації та відображенні даних про грошові потоки задіяні всі види обліку (рис. 1).

Оскільки грошові потоки підприємства прямо чи опосередковано пов'язані з усіма процесами в компанії, на ведення їх обліку впливає множина чинників внутрішнього і зовнішнього середовища (табл. 1).

Вертикальний розподіл факторів впливу дає змогу поділити їх на зовнішні та внутрішні. До числа зовнішніх чинників належать ті, що не залежать від діяльності окремого підприємства, але зумовлюють його потенційні можливості з формування грошових коштів. Чим сприятливіший стан цих факторів, тим кращі можливості підприємства щодо формування грошових коштів та легший їх облік. Проте зменшення впливу цих факторів неможливо досягнути у короткостроковий період. Необхідний час для того, щоб відповідно до зміни середовища зробити переорієнтацію всіх процесів підприємства.

Внутрішні чинники впливу пов'язані безпосередньо з конкретним підприємством та його діяльністю, вони виступають сукупністю економічних та людських факторів, сформованих всередині підприємства, що впливають на зміну ведення обліку грошового потоку. Підприємство може на власний розсуд підвищити або знизити вплив даних чинників, приймаючи відповідні управлінські рішення.

Проте поділ чинників на зовнішні та внутрішні є умовним, адже можливий і їх зворотний зв'язок.

Під час горизонтального поділу основними чинниками впливу на облік грошових потоків

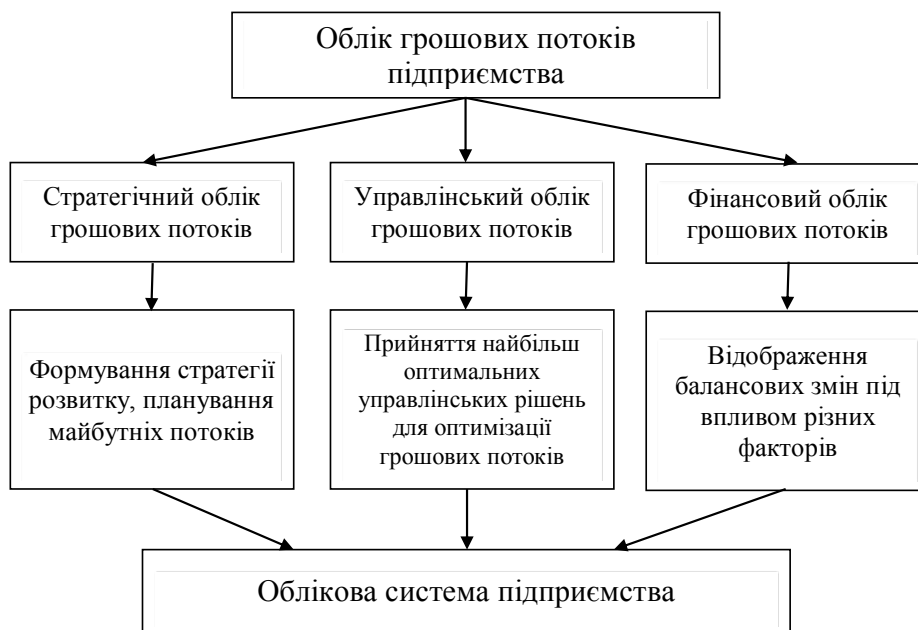


Рис. 1. Функції різних видів обліку у відображенні грошових потоків

Джерело: розроблено авторами

Чинники впливу на ведення обліку грошових потоків в Україні

Сфера діяльності	Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
Фінансова	Кредитна політика	Спосіб розрахунків із контрагентами
	Добросовісність постачальників та покупців	Правила кредитування постачальників і покупців
	Можливість залучення безоплатного цільового фінансування	Забезпеченість фінансовими ресурсами
Правова	Система оподаткування підприємства	Пропорційність витрат у собівартості продукції
	Нормативно-законодавче регулювання підприємницької діяльності	Наявність фінансової стратегії підприємства
	Необхідність дотримуватися вимог міжнародного (іноземного) законодавства	Наявність чіткої системи внутрішніх нормативних документів
Виробнича	Забезпеченість матеріальними ресурсами	Належне виконання внутрішніх нормативних документів, розпоряджень, наказів
		Тривалість операційного та виробничого циклів
		Стадія життєвого циклу підприємства
		Амортизаційна політика
Інвестиційна	Необхідність організації структури підприємства	Організаційна структура підприємства
Інноваційна	Інтенсивність науково-технічного прогресу	Пріоритетність інвестиційних програм
		Виробничий потенціал

Джерело: розроблено авторами

є фінансові, законодавчі, виробничі, інвестиційні та інноваційні. Така класифікація факторів впливу на облікову систему актуальна не лише для України, а й для більшості країн світу [14].

Фінансові чинники найбільше впливають на ведення фінансового обліку. Так, кредитна політика та правила кредитування постачальників і покупців мають значення для всіх контрагентів. Ця практика дозволяє придбавати товар і послуги із можливістю виплати частинами протягом певного періоду часу. Цей фактор впливає на виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості, тобто на формування додатного і від'ємного грошового потоку під час закупки сировини, товарів та інших компонентів, необхідних для господарської діяльності.

Водночас спосіб розрахунків із контрагентами визначає, чи потрібна підприємству каса та пов'язані з нею обов'язки (відповідальна особа, спеціально облаштоване приміщення та ін.). Або підприємству необхідно відкрити декілька рахунків у банку, якщо розрахунки проводяться різними валютами.

Можливість залучення цільового фінансування – переважно привілей державних організацій, однак інколи приватне підприємство має можливість потрапити в державну програму із замовлення деяких видів товарів чи послуг. Наявність такого чинника впливає на розмір визнаного доходу та потребує спеціального обліку та документування відповідно до зако-

нодавства України, а також сприяє росту додатного і чистого грошових потоків.

Правові чинники регламентують діяльність та ведення обліку будь-якого підприємства. Нормативно-правові акти містять у собі перелік сфер діяльності, які можна здійснювати на території України, та визначають, як повинен вестися облік господарських операцій на різних підприємствах. Так, відображення в обліку грошових потоків регламентоване Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 (НП(С)БО 1) – «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 № 73 та Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) «Звіт про рух грошових коштів» зі змінами та доповненнями від 01.01.2012. Зазначені стандарти впливають на підсумкове відображення грошових потоків у звітності та мають спільні і відмінні риси (табл. 2)

Також правова система визначає види та обсяги оподаткування, якому підлягає підприємницька діяльність. Податкові платежі на вітчизняних підприємствах мають одну з найбільших часток у формуванні структури витрат, що впливає на зміни у від'ємному та чистому грошових потоках.

Внутрішні нормативні документи та належне їх виконання допомагають уникнути облікових помилок, пов'язаних із різними за масштабами грошовими потоками.

Виробничі чинники впливають на всі види обліку. Зокрема, забезпеченість матеріаль-

Таблиця 2

Порівняння стандартів складання Звіту про рух грошових коштів

Порівнювані риси	МСФЗ 7	НП(С)БО 1
Мета складання	Інформація про рух грошових коштів підприємства надає користувачам фінансових звітів основу для оцінки спроможності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також потреби підприємства щодо їх використання	Надання користувачам фінансової звітності повної, неупередженої інформації про зміни, які відбувалися в грошових коштах підприємства та їх еквівалентах
Суб'єкти подання Звіту	Підприємства, крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності і суб'єктів малого підприємництва	Підприємства, крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності і суб'єктів малого підприємництва

Джерело: [15; 16]

ними ресурсами дає можливість планувати майбутню діяльність підприємства як у короткостроковому, так і в довгостроковому періоді та пов'язана з прогнозованими грошовими потоками. Водночас дані про тривалість операційного та виробничого циклів і стадію життєвого циклу підприємства можуть використовуватися в управлінському обліку для розрахунку очікуваного доходу та періодичності виникнення витрат. А амортизаційна політика безпосередньо впливає на собівартість продукції, а отже, і на додатний грошовий потік.

Інвестиційні чинники пов'язані з прийняттям менеджерами складних управлінських рішень та приводять до виникнення грошових потоків від інвестиційної діяльності. Так, наявність у підприємства інвесторів говорить про перспективність його функціонування, удосконалення господарських процесів та виникнення нових або зростання вже наявних грошових потоків. А дані про пріоритетність інвестиційних програм вказують на необхідність перерозподілу грошових потоків та, відповідно, впливають на балансову рівновагу підприємства.

Інноваційні чинники розкривають необхідність технологічних змін на підприємстві, зокрема, оновлення обладнання, використання нових технологій, рівень використання виробничого потенціалу та інше. Ознайомлення із зазначеними даними тягне за собою оптимізацію виробничих витрат, зміни у структурі собівартості та виникнення нових кредиторських заборгованостей, що впливає на велику кількість видів грошових потоків.

Окрім основних чинників впливу на облік грошових потоків, є ще й опосередковані. Їх можна поділити на природні та соціальні.

До природних відносяться: сезонність виробництва, сезонність реалізації продукції, місцезнаходження підприємства, екологічна ситуація в регіоні. Вони впливають на рівень прибутковості та періодичність грошових потоків. Особливо гостро вплив зазначених факторів відчувається у сільськогосподарському секторі.

Соціальні чинники відображають вплив людського фактора на виникнення та облік грошових потоків. Їх також можна поділити на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх належать рівень доходів населення та демографічна ситуація в регіоні.

Ці фактори формують попит на продукцію підприємства, а отже, визначають номенклатуру його продукції, що тягне за собою низку облікових змін, зокрема, необхідність встановлення контактів з різними контрагентами, зміну собівартості продукції, цінової політики та потреби в деяких запасах. Такі зміни обов'язково вплинуть на структуру грошового потоку компанії.

До внутрішніх факторів належать агентські відносини, кваліфікація персоналу та професіональний склад робітників.

Негативні агентські відносини, або відносини між власником установи та її керівником, є одним з найважливіших факторів впливу на облікову систему підприємства. Вони найчастіше пов'язані з існування асиметрії інформації в забезпеченні власників (акціонерів) бухгалтерськими даними [10].

Негативні агентські відносини можуть призвести до зловживань останнього та неправдивого відображення фінансового стану, а отже, і грошових потоків, підприємства. Менеджер набагато краще від акціонерів обізнаний про свої можливості, і його діяльність не піддається безпосередньому спостереженню. А за кінцевими результатами важко судити про якість прийнятих рішень. Завдяки цьому агент має можливість впливати на грошові потоки підприємства та підлаштовувати їх під свої інтереси.

Є безліч прямих і опосередкованих способів впливати на грошові потоки підприємства, одним із яких є отримання хабарів.

Прямий хабар може виплачуватися безпосередньо контрагентом згідно з угодою, як правило, готівкою. Непрямий хабар може бути організований через надання контрагенту супутніх послуг відповідними менеджерами. При цьому роботи можуть як виконуватися фактично, але бути переоцінені, так і не проводитися зовсім. Таким чином, вихідний грошовий потік компанії

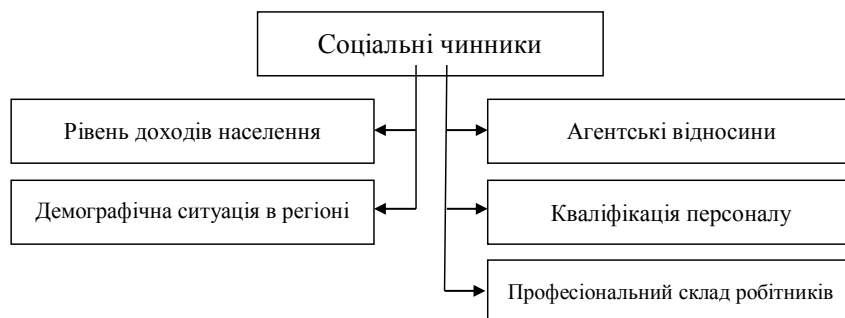


Рис. 2. Соціальні чинники впливу на відображення в обліку грошових потоків

Джерело: розроблено авторами

буде збільшено через невиправдано високі ціни закупівель або зайві витрати.

Ще один спосіб впливу полягає у підвищенні витрат на оплату праці, адже управлінський персонал вищої ланки зазвичай проявляє зацікавленість у високих окладах, привілеях та додаткових благах, що надаються керівникам, оскільки велика частина цих витрат також входить до вихідного грошового потоку [11].

Подібні зловживання призводять до того, що підприємство несправедливо розподіляє грошові ресурси, втрачає вигоди, може бути оштрафоване державними органами за неправильне ведення обліку, а зі споживачів утримується додаткова плата, встановлена з урахуванням інтересів агентів.

Кваліфікація персоналу та професіональний склад робітників здатні впливати на правильність ведення обліку. У разі, якщо працівникам не вистачає кваліфікації, помилки можуть виникати як на стадії планування, так і під час відображення господарських процесів і результатів діяльності. Це провокує неправильні очікування щодо майбутніх грошових потоків та неправильну оцінку наявних.

Зовнішні фактори, зокрема рівень доходів населення, впливають на облікові дані через зміни у виробничих процесах. Чим нижчий рівень доходів населення, тим меншою повинна бути вартість продукції, якщо підприємство має на меті подальше функціонування. У зв'язку з вибором такої стратегії компанія повинна змінювати контрагентів, звільняти персонал та значно скорочувати витрати. Безперечно, така ситуація приводить до структурних змін у обліку грошових потоків та їх обсягах.

Особливим фактором впливу, який характерний лише для деяких країн світу, є політичний чинник. Але його значення можна порівняти з економічними умовами, в яких працює підприємство.

Яскравим прикладом політичних чинників є присудження конкретній державі фінансових санкцій. Так, у зв'язку з асоціальною та мілітаристською діяльністю під дію цього інструменту

потрапили такі країни, як Російська Федерація, КНДР, Іран, Куба та Венесуела.

Санкційні заходи дозволяють ізолювати держав-порушників від світових грошових потоків, що приводить до спаду підприємницької діяльності, виникнення економічних криз та соціальної нестабільності.

Натепер найбільш дієвою є погроза від'єднання держав-порушниць від системи SWIFT (Товариство всесвітніх міжбанківських фінансових телекомунікацій). Зазначена система дозволяє оперативно та надійно отримати користувачам доступ до телекомунікаційного банківського обслуговування й обміну фінансовою інформацією. Членами системи можуть бути країни та їх банківські установи, які уповноважені виконувати міжнародні банківські операції й перебувають у країні, яка має регіональний процесинговий центр SWIFT.

А отже, у разі залучення цього фактора впливу підприємства країн-агресорів будуть позбавлені великої кількості переваг, які дає швидкий рух грошових потоків у світі. Системи фінансового обліку таких компаній будуть відсталими порівняно з конкурентами, адже в умовах ізоляції їм доведеться користуватися застарілими методами розрахунків. Також зазначені підприємства ризикують вести тіншову діяльність та отримувати у зв'язку з цим значні штрафи.

У подальшій перспективі політичний тиск може призвести до негативних зрушень у всій економіці зазначених країн, що змусить їх переглянути власні пріоритети.

Висновки. Сучасний рівень розвитку економіки характеризується складністю і масштабною управлінських завдань, що насамперед стосується керування великими підприємствами та компаніями. Така ситуація пояснює актуальність визначення основних чинників, які впливають на облік грошових потоків, що виникають у процесі господарської діяльності і є елементом системи корпоративного управління.

Дослідження перелічених факторів дасть змогу: сформувати якісну облікову систему; оцінити зовнішні можливості та внутрішні резерви

формування грошових потоків підприємства; розробити політику управління грошовими потоками; приймати найбільш оптимальні управлінські рішення для оптимізації грошових потоків;

справедливо відображати балансові зміни під впливом різних факторів; сформувати стратегії розвитку підприємства завдяки плануванню майбутніх потоків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк И. А. Управление денежными потоками. 2-е изд., перераб. и доп. К. : Ника-Центр, 2007. 752 с.
2. Лігоненко Л.О., Ситник Г.В. Управління грошовими потоками. К.: КНТЕУ, 2005.
3. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2005.
4. Колмыкова Т. С. Инвестиционный анализ: [учебное пособие] / Колмыкова Т. С. М. : ИНФРА-М. 2009. 204 с.
5. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / [М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька]. К. : КНЕУ, 2005. 592 с.
6. Бернштейн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация : Пер. с англ. / Науч. ред. перевода чл.-корр. РАН И.И. Елисеева. Гл. редактор серии проф. Я.В. Соколов. М.: Финансы и статистика, 2003. 624 с.
7. Кузнецова И.Д. Управление денежными потоками: учебное пособие / И.Д. Кузнецова. Иваново: ИГХТУ, 2008. 193 с.
8. Воробьев Ю.Н. Финансовый менеджмент: учебное пособие / Воробьев Ю.Н. Симферополь: Таврия, 2007. 632 с.
9. Загородна О.В. Оперативне управління грошовими потоками підприємства / О.В. Загородна, Серединська В. // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С.І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2012. Вип. 10. Частина 4. С. 100–104.
10. Циган Р.М. Управління грошовими потоками як інструмент протидії конфлікту агентських груп / Р.М. Циган // Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах : зб. тез Всеукр.наук.-практ. конф. К. : Аграр Медіа Груп, 2016. С. 254–256.
11. Циган Р.М. Бухгалтерська інформація як інструмент забезпечення управління агентськими витратами / Циган Р.М., Синято А.О. // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. № 27. С. 68–73.
12. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / Г. В. Савицька / 3-тє вид., випр. і допов. К. : Знання, 2007. 668 с. (Вища освіта XXI століття).
13. Грошові потоки у системі інтегрованого бухгалтерського обліку / В. В. Томчук // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 2(2). С. 266–277. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2013_2%282%29_35
14. Семейон В.С. Бухгалтерський облік активів підприємств різних країн: порівняльний аспект / В.С. Семейон // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. Житомир: ЖДТУ, 2009. № 4 (50). С. 149–154.
15. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7: Звіт про рух грошових коштів : міжнародний документ від 01.01.2012 // Верховна Рада України: [веб-портал]. 01.01.2012. URL: http://zakon.rada.gov.ua/la-ws/show/929_019. Законодавство України.
16. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Положення від 07.02.2013 № 73, із змінами і доповненнями // Верховна Рада України : [веб-портал]. 03.08.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. – Законодавство України.